

Det börjar med att nyhetsflödet tystnar. Skärmen blir svart, appen uppdateras inte, och plötsligt är det tyst. I det vakuumet börjar ryktena. Någon har hört att bensinen tar slut i morgon. Någon annan att vattnet är förorenat. Någon tredje att myndigheterna döljer något. Det är i det ögonblicket det blir tydligt att information inte är en lyx — det är en samhällsbärande funktion.

Kriskommunikation är beroende av samma sårbara infrastruktur som telekomessän redan beskrivit. SVT:s och SR:s sändningsnät, myndigheternas webbplatser och de sociala plattformarna vilar alla på el och telekom. När dessa faller återstår få robusta kanaler. Analog radio är den mest uppenbara reserven, men den kräver att både sändare och mottagare fungerar och att människor fortfarande har batterier eller vevradio.

Här möts det psykologiska försvaret och den praktiska informationen, och det är här sårbarheten är som störst. Utan trovärdig, uthållig och lokal information fylls vakuumet inte av tystnad utan av något som låter som information: rykten som får formen av fakta, skärmdumpar utan ursprung, röstmeddelanden som cirkulerar i familjegrupper och lokala Facebook-forum. Ju längre den officiella tystnaden varar, desto mer auktoritet får dessa alternativa flöden, oavsett hur ogrundade de är. Förtroendet för myndigheter provas hårdast just när informationen är som mest behövd och som svårast att få fram. Essän om psykologiskt försvar visade hur utländsk påverkan utnyttjar osäkerhet; denna essä visar hur den osäkerheten förstärks konkret, kanal för kanal, när de ordinarie vägarna dör.

Det är därför inte tillräckligt att tala om psykologiskt försvar som en attitydfråga. Det behövs praktiska mekanismer som fungerar utan el och utan internet, byggda innan krisen. Ett sådant system är krisombud på kvarters- och byanivå — personer som i normalläge är föreningsaktiva, hemvärnsanknutna eller helt enkelt kända och betrodda grannar, och som i en kris blir noder i ett muntligt informationsnät. De kan gå från dörr till dörr, sätta upp anslag vid brevlådor och centrala mötesplatser, och lika viktigt: fånga upp rykten innan de hinner sprida sig okontrollerat och stämma av dem mot den information kommunen faktiskt går ut med. Frivilliga radioorganisationen och andra delar av det civila försvaret har redan viss sådan förmåga, men den är för tunt utbyggd för att bära hela landet.

Ett andra lager är fysiska, förutbestämda mötesplatser — ofta desamma som fungerar som värmestugor vid strömavbrott. Om invånarna redan vet, innan krisen, att skolan eller föreningsgården är platsen dit man går för verifierad information klockan tolv och arton varje dag, minskar behovet av att gissa eller lita på det första ryktet som når en. Denna typ av rutin måste vara inövad, inte bara nedskriven, annars glöms den bort just när den behövs.

Ett tredje lager handlar om själva förmågan att känna igen manipulation. Lokal information är särskilt viktig, men den är också särskilt lätt att förfälska: ett falskt kommunmeddelande om att vattnet är förorenat, eller en påhittad varning om plundring i ett visst bostadsområde, kan spridas snabbt just för att den känns trovärdig i sin lokala detaljriktighet. Medie- och informationskunnighet måste därför omfatta konkreta, övade färdigheter — att alltid kunna peka på varifrån ett budskap kommer, att vänta på bekräftelse från en andra oberoende källa innan man agerar eller sprider vidare, och att förstå att den starkaste känslan av att “något är fel” ibland är precis det som är designat att uppstå hos mottagaren.

Resilienslogiken kräver därför att public service och kommunal information ges samma prioritet som annan kritisk infrastruktur. Det behövs längre autonomitid för sändare, förberedda lokalradiosystem, pappersbaserade kommunikationsrutiner och övade samverkansformer mellan stat, kommun och civilsamhälle. Men det behövs också något mer svårfångat: ett samhälle där tillräckligt många redan vet vem de ska fråga, var de ska gå och hur de känner igen ett falskt budskap — innan skärmarna slocknar, inte efter.

För när nyhetsflödet tystnar är det inte bara underhållningen som försvinner. Det är en av de viktigaste stabiliserande krafterna i samhället som faller. Utan gemensam, trovärdig information, och utan de lokala, mänskliga strukturer som kan bära den vidare för hand, blir det svårare att hålla samman när allt annat gungar.

Källor

- MSB — [msb.se](https://www.msb.se) (beredskapssektorn för information och kommunikation)
- Krisinformation.se — [krisinformation.se](https://www.krisinformation.se)